

Jerzy G o g o l a, *Zasady wierności charzmatowi założyciela*, Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych 1999, ss. 319.

Teologia życia zakonnego jest ważnym nurtem badań o. Jerzego Gogoli. Znalazła ona opracowanie w licznych pozycjach książkowych (np. *Rady ewangeliczne: teologia, praktyka, formacja*, Kraków 1999) oraz w artykułach. Autor zawarł w nich wyniki kilkuletniej pracy dydaktycznej i rekolekcyjnej. Są one wyrazem dokładnej, krytycznej analizy źródeł tożsamości osoby zakonnej, zawartej w nauczaniu Kościoła i we współczesnej literaturze teologicznej. Ukazują one to, co istotne i niezmiennie w duchowości zakonnej. W nich również Autor w sposób bardzo merytoryczny nie unika problemów drażliwych, jak czystość konsekrowana, akceptacja własnej seksualności, odosobnienie i samotność, ubóstwo ducha, posłuszeństwo władzy Kościoła, władzy zakonnej itd. Swoje rozważania podbudowuje nauką Pisma świętego, Tradycji, nauką Soboru Watykańskiego II oraz aktualnym nauczaniem Jana Pawła II.

ukazując zarazem prawidłową doktrynę, jak też i grożące niebezpieczeństwa w życiu zakonnym.

Przykładem podjęcia trudnego zagadnienia w formacji zakonnej jest opracowanie tematu przyjaźni między osobami konsekrowanymi płci przeciwnej. J. Gogola polemizuje z tymi autorami, którzy głoszą błędne i iluzoryczne opinie, zajmując jasne stanowisko także w relacji do różnych prób ujmowania współcześnie tegoż zagadnienia, zwłaszcza do stanowisk skrajnych. Podaje główne przyczyny delikatności problemu, rysuje historyczny obraz przyjaźni, teologiczny i psychologiczny. W praktycznym ujęciu przyjaźni zwraca uwagę na dojrzałość osoby, przyjmując stanowisko pośrednie, łączące punkt wyjścia od naturalnej potrzeby miłowania i sublimowania jej w miłości nadprzyrodzonej oraz punkt wyjścia od miłości nadprzyrodzonej pomiędzy człowiekiem a Bogiem, by następnie skierować tę czystą miłość ku stworzeniu. Podaje wnioski i zasady wytyczne dla przyjaźni.

W swoich badaniach Autor zrywa z koncepcją duchowości osoby konsekrowanej, jaka zrodziła się pod wpływem tzw. psychologii humanistycznej próbującej sprowadzić duchowość osoby zakonnej do doznań natury emocjonalnej i impulsów naturalnych. Dlatego ukazuje ewolucyjny rozwój pojęcia tożsamości osoby zakonnej, nakreślając ewangeliczny wymiar rad zakonnych, ich miejsce w misterium Chrystusa i Kościoła, podbudowując fundamentem biblijnym.

Znamiennym, ważnym i interesującym polem zainteresowań Autora w tym nurcie badań jest odkrycie wierności charyzmatowi założyciela. J. Gogola ujął to zagadnienie w prezentowanej książce aż w pięciu rozdziałach. Pierwszy rozdział przedstawia chrześcijańską wierność oraz jej konstytutywne elementy. W swoich rozważaniach Autor najpierw analizuje naturę wierności, jej znaczenie w świetle historii zbawienia i w sensie teologicznym (s. 20-25). Do istotnych elementów wierności natchnieniem Ducha Świętego zalicza „słuchanie” natchnień, rozeznawanie i uległość, które prowadzą do nabycia trwałych dyspozycji wewnętrznych, czyli postaw (s. 25-28). Zaś w posoborowym nauczaniu Kościoła odnajduje cztery zasady wierności (s. 30) względem własnego specyficznego charyzmatu założyciela i wierność własnym „korzeniom” Kościołowi, człowiekowi i samemu sobie (s. 32). Zasady te służyć powinny ogólnej formacji osób konsekrowanych, ponieważ zawierają wszechstronną sieć odniesień do Boga, Kościoła, człowieka i życia zakonnego z uwzględnieniem charyzmatu własnego instytutu (s. 35). W dokumencie soborowym *Perfectae caritatis* spotykamy jeszcze jedną zasadę – tj. historię, która prowokuje w danym momencie charyzmat dla zaradzenia potrzebom Kościoła (s. 35). Również i Karmel włączył się w posoborową odnowę przystosowania życia zakonnego do obecnej epoki (s. 38).

Drugi rozdział omawia zasady wierności wobec człowieka i współczesności. Wymienia trzy aspekty wierności: poznanie, szacunek i uznanie obiektywnych wartości za własne postępowanie wynikające z wyznawanych wartości, które są przedmiotem pierwszej zasady wierności dotyczącej człowieka w aspekcie poznania osoby w jej indywidualnych i historycznych uwarunkowaniach (s. 39). Dlatego formacja zakonna uwzględnia formację do życia ludzkiego, która wymaga najpierw poznania prawdy o człowieku w oparciu o Objawienie i naukę Kościoła, w myśl której człowiek jest drogą Kościoła (s. 40-42). Podkreślenie godności ludzkiej osoby pociąga za sobą konieczność ustosunkowania się do roli człowieczeństwa w powołaniu chrze-

ścijańskim i zakonnym, prowadząc do analizy ludzkiego wymiaru powołania zakonnego (s. 44-45). Dlatego Autor zwraca uwagę na poznanie godności osoby ludzkiej w ramach charyzmatu terecjańskiego (s. 45-54) i na uznanie wartości osoby ludzkiej w formacji osoby konsekrowanej (s. 55-56).

W tym procesie J. Gogola uwzględnia czynniki interioryzacji wartości ludzkich, jak: akceptacja osoby, obecność Boga miłości i miłujących ludzi, serdeczne ludzkie relacje, asceza i duch ofiary, dialog (s. 57-62). Wszystkie powyższe czynniki dotyczące życia konsekrowanego w ogólności – według Autora – odnoszą się do duchowości karmelitanek bosych (s. 62-66), wyakcentowując jeszcze rolę inkulturacji (s. 66-67). Wartości te nie mogą być teoretyczne, ale muszą się realizować w postępowaniu, ponieważ Bogu należy udzielać odpowiedzi wolnej, uwzględniając niepowtarzalność każdej osoby (s. 68-82). Jednocześnie Autor wskazuje na terecjański humanizm jako na specyficzną „formę” ludzkiego życia i na kilka jej podstawowych przejawów, jak oderwanie od świata, od własnej rodziny i od siebie (s. 83-90). Natomiast przejawy wolności terecjańskiej wyrażają się w posłuszeństwie przełożonej, w spowiedzi, w wolności wyboru przeoryszy i pobytu w rozmównicy (s. 90-95). Rozdział zamyka pojęcie terecjańskiej odpowiedzialności i personalizmu (s. 96-98).

Trzeci rozdział prezentuje zasady wierności wobec Chrystusa i Jego Ewangelii w aspekcie poznania, ale w odniesieniu do wszystkich osób konsekrowanych. Albowiem Chrystus jest drogą człowieka i życia konsekrowanego (s. 100-105). Dlatego osoba konsekrowana musi doświadczyć osobiście bliskości Chrystusa. W tym celu potrzebny jest powrót do Ewangelii i odwołanie się do pierwotnego doświadczenia Chrystusa doznanego przez uczniów i wspólnotę chrześcijańską, stosując środki poznania i Jego doświadczenia (s. 105-111). Ponieważ życie w komunii z Chrystusem musi stanowić główną treść powołania zakonnego w każdej formie (s. 111). Powyższe wnioski Autor przeniósł na pole charyzmatu terecjańskiego omawiając doświadczenie Chrystusa oraz środki poznania i Jego doświadczenia w życiu karmelitanek bosej (s. 113-119). Z kolei J. Gogola ukazuje wierność Chrystusowi i Jego Ewangelii w aspekcie uznawania jej wartości na drodze formacji duchowej, wyróżniając w niej nawrócenie, inicjację chrześcijańską, mistagogię i personalizację życia teologalnego (s. 119-134). Przechodząc w swoich badaniach do formacji chrześcijańskiej w ramach charyzmatu terecjańskiego zwraca uwagę na obecność Chrystusa-Przyjaciela, Maryi i na osobistą interioryzację wartości (s. 135-145). Problem wierności Chrystusowi i Jego Ewangelii w aspekcie postępowania Autor wyraża w związanej ewangelicznej formule „sequela Christi” w odniesieniu do wszystkich uczniów Jezusa (s. 145-150), do osób całkowicie poświęconych kontemplacji (s. 150-151) i w ramach charyzmatu terecjańskiego (s. 151), w Regule karmelitańskiej (s. 152-156), w pismach terecjańskich (s. 156-163). Zgodnie ze współczesnym nauczaniem Kościoła zakony całkowicie oddane kontemplacji naśladowują Chrystusa modlącego się na górze i poprzez to służą Kościołowi (s. 163).

Czwarty rozdział przedstawia zasadę wierności wobec Kościoła i Jego misji zgodnie z przyjętą metodologią pracy najpierw w aspekcie poznania związku pomiędzy życiem konsekrowanym jako takim a misterium Kościoła (s. 166-178). Dobro Kościoła wymaga różnorodności charyzmatów dla skutecznego głoszenia Królestwa Bożego (por. PC 20). Dlatego charyzmat terecjański w Kościele ukazuje Autor

w wymiarze współczesnej nauki Magisterium oraz w wymiarze przykładu życia i nauki św. Teresy od Jezusa (s. 179-186). Zaś asymilacja tegoż charyzmatu dokonuje się na płaszczyźnie egzystencjalnej w ramach wspólnoty zakonnej, a poprzez nią wspólnoty Kościoła. Stąd też przed wspólnotą zakonną stoi w tym względzie podwójne zadanie: przyswoić sobie tożsamość osoby konsekrowanej w Kościele oraz nadać jej specyficzną eklezjalną formę, wynikającą z charyzmatu założyciela (s. 186). Formacja eklezjalna w życiu zakonnym uwzględnia m.in. wiarę w wartość wspólnoty, uporządkowanie życia wspólnotowego stosownie do własnego charyzmatu, ulepszenia środków budowania wspólnoty, sprecyzowania pracy apostołskiej, uczenia osób zakonnych nabywania poczucia przynależności do wspólnoty (s. 189-190). Powyższe sugestie Autor odnosi do formacji eklezjalnej karmelitanek bosych (s. 190-193). Z kolei wierność Kościołowi i jego misji w aspekcie postępowania ma swoje źródło w „sensus Ecclesiae”, stanowiącym podstawę dla wierności Kościołowi (s. 193). Pojęcie to powinno być obecne w życiu osób konsekrowanych w myśl nauczania Kościoła (s. 194-195) poprzez znajomość jego doktryny, umiłowanie i działanie zgodnie z nią (s. 196-199). Ponieważ życie zakonne powinno wyrażać najgłębszą naturę Kościoła: komunii – misji, dlatego św. Teresa z Avila odkryła własny charyzmat w kontakcie z rzeczywistością Kościoła i w powiązaniu ze służbą Kościołowi poprzez ekspansję (s. 200-206).

Piąty rozdział przedstawia w sposób oryginalny zasadę wierności wobec życia zakonnego i własnego charyzmatu w aspekcie poznania. Poznanie to wymaga odwołania się do nauki biblijnej i Kościoła o charyzmaty oraz przeanalizowania go na gruncie życia zakonnego (s. 210-217). W tej analizie Autor nie pomija treści pojęć „charyzmat założyciela”, „charyzmat instytutu” oraz relacji charyzmatu i instytucji, charyzmatu i służby apostołskiej, a także charyzmatu terecjańskiego (s. 218-231). Formacja do wierności własnemu charyzmatowi obejmuje podwójne zadanie: ułatwienie osobom przyswojenia istoty powołania zakonnego i w tym samym czasie nadania mu specyfiki właściwej charyzmatowi założyciela (s. 231-235). Sama formacja zakonna winna mieć postawiony cel ogólny, specyficzny, środowisko, odpowiedzialnych, przedmiot, czyli kształtowanie sumienia i osobistego osądu (s. 236-242).

W tym rozdziale Autor dużo miejsca poświęca formacji karmelitańsko-terezjańskiej, zamykając go analizą wierności w aspekcie postępowania (s. 242-258). Stosownie do omawianej zasady wierności J. Gogoła bierze pod uwagę powołanie zakonne, wyliczając jego istotne elementy: powołanie, konsekrację, rady ewangeliczne, życie wspólne, apostołat, modlitwę, ascezę, publiczne świadectwo (s. 258-275). W drugim etapie zwraca uwagę na „formy” terecjańskiego życia zakonnego (s. 275-289).

Prezentowana książka J. Gogoli pod względem merytorycznym i formalnym stanowi dorobek badawczy wysokiej rangi naukowej. Autor umiejętnie przeniósł osiągnięcia myśli i ducha mistrzów Karmelu na czasy obecne, łącząc z aktualną teologią. Jest to spojrzenie w przyszłość. W swoich przewidywaniach Autor słusznie twierdzi, że osoby zakonne staną przed problemem odniesienia wartości własnego powołania do nowych, ciągle rodzących się uwarunkowań kulturowych. Dlatego dostarcza ona okazji do wielu przemyśleń dotyczących rzeczywistości życia zakonnego, znalezienia właściwego stanowiska wśród różnorodności współczesnych problemów odnoszących się do Kościoła, chrześcijaństwa, życia publicznego i politycznego. Bez wątplenia

pozycja ta może stanowić bezcenną lekturę dla osób zakonnych i konsekrowanych. Ponadto publikacja ta, sama w sobie, stanowi pionierską syntezę ujęcia charyzmatu założyciela w świetle historycznych i współczesnych uwarunkowań; syntezę w której Autorowi udało się uniknąć krytyki a ukazać perspektywiczną wizję życia zakonnego. Uczynił to w sposób realistyczny i ze znanstwem.

Książka ta, odkrywczą i twórczą, jest ze wszech miar godna polecenia wszystkim, dla których życie zakonne stało się wyborem i dla tych, którzy chcą wybrać oraz poznać jego wartość. Jej największą jednak zaletą jest to, że treści w niej opublikowane można z powodzeniem zastosować do praktycznej realizacji wierności charyzmatowi założyciela.

Ks. Stanisław Urbański